

10.

11.

Évenként néhány ilyen óra ünnepet jelent a hosszú nyelvtanulási folyamatban. Élmenyt nyújt, érdeklődést kelt, kedvet teremt a nyelvtanuláshoz. A kötetlen programú órák sok más hasonló célú ötlettel együtt így szolgálják az orosz nyelv tanulásának ügyét.

KELENDI GYULÁNÉ
Budapest

Jellemnevelés a napközi otthonban

A JELLEMET a társadalomtudományok képviselői különbözőképpen határozzák meg. Egyesek fogalmát azonosítják a személyiséggel. Kovaljov és más szovjet kutatók szerint a jellem nem más, mint *egy ember sajátos viszonya a valósághoz*. Hangsúlyozzák (pl. Mjasziscsev), hogy a jellemet tartalma és formája határozza meg. A *tartalom* körébe sorolják domináns viszonyait, irányítottágát (Különösen Ananjev emeli ki szerepét, körébe sorolva: a szimpátiákat, szükségleteket, érdekeket és az eszményeket). Ebben a tartalomban a vezérlő szerepet a meggyőződések rendszere: a világnézet tölti be. A jellem *formáját*: az egyén cselekvésmódja, szokásai, akarati szabályozottsága (Kovaljov); morális szokásai, kommunikatív, akarati és intellektuális tulajdonságai és emocionális jellemzői (Ananjev) alkotják. Ebben a formában a vezérlő szerepet az akarat sajátosságai játsszák. Harmadik típusként rá kell mutatnunk arra is, hogy vannak, akik szerint nem fontos, hogy a fogalmak tartalmát, jelentését pontosan meghatározzuk. Jelentésüket úgyis mindenki *érezkeli*, aki használja őket. Nyugodtan hozzátehetjük, hogy ez a *dilettantizmus* álláspontja, amely évszázadok óta minden pedagógiai tevékenységet az ösztönösségre, a hajlamokra, a „pedagógiai vénára” kíván visszavezetni. Tudományról csak akkor beszélhetünk, ha *tiszta fogalmakkal* és meghatározott *logikai rendszerrel* dolgozunk. Nem baj, ha pl. a fogalmakat különbözőképp *értelmezik*, a problémák abból származnak, ha valaki értelmezés nélkül csupán *basználja* őket.

Ennek a hibának elkerülése érdekében szögezem le, hogy azokkal értek egyet, akik a jellemen a *személyiségnek azokat a tulajdonságait értik*, amelyek:

a) állandósultak, az egyénre jellemzővé váltak,

b) kifejezik a személyiség tartalmának (világnézetének, erkölcsiségének, magatartásának) és formájának (viselkedésének, minden külső megnyilvánulásának) *összhang-*

bangját vagy ellentéteit. Maga a fogalom egyébként szűkült jelentésében. Jelleme ugyanis minden embernek van (vö. Rubinstein), *jellemesnek* mégis csak azokat tartjuk, akiket a tartalom és a forma harmóniája jellemez, és épp ezért tulajdonságaik (jellemvonásaik) pozitívak. Azokat, akik ettől eltérnek

a) *jellemtelennek* (magatartásuk és viselkedésük, gondolataik és szavaik között állandó jellegűek az eltérések: konformak, hazudozók, önzők, szerepjátékosok, ...), vagy

b) *jellem nélkülieknek* (égyetlen állandóság jellemző rájuk: mindig úgy cselekednek, ahogy számukra az adott pillanatban kényelmes, kedvező, hasznos, ezért nevezik őket kaméleonoknak, viselkedésüket mimikrinek).

Az emberek nem jellemmel születnek, jellemük életük folyamán tevékenykedésük közben alakul ki és fejlődik. Ebből következik, hogy az általános iskolai tanulók jelleme még a forrás állapotában van, de *jellemszilárdságuk* egyénileg is változó képet ad, amiben különösen a család, az iskola és a baráti környezet tölt be meghatározó szerepet (különböző irányban, mert ugyanaz a példa egyiküket *vonzza*, a másikat *taszítja*.) A gyermekek jellemének alakulásában az iskola akkor is szerepet játszik, ha tudatosan nem foglalkozik ezzel a kérdéssel. Kétségtelen, hogy amikor azt hangsúlyozzuk, hogy az iskolai nevelés jellemzője: a céltudatosság, a terv- és a szakszerűség, akkor arra is gondolunk, hogy az iskola és annak valamennyi dolgozója terv- és szakszerűen foglalkozik a tanulók jellemének fejlesztésével is. Be kell vallanunk, ma még *nincs* ez így, csak jó lenne, ha mindenütt így *lenne*.

A NAPKÖZI OTTHON a jellemnevelés egyik sajátos területe. Benne nincsenek meg azok a tényezők, amelyek néha akaratlanul is helytelen irányba terelik a fejlődést:

a) foglalkozásain nem kell az osztályozás, a minősítés félelmét átélni,

b) normális esetben a tanulók értékelése független tanulmányi eredményeiktől (de nem szorgalmuktól),

c) a különböző foglalkozások (tanulás, játék, technikai és kulturális foglalkozás, séta...) tulajdonságaik, szokásaik sokoldalú megfigyelésére adnak lehetőséget, így sokkal világosabban ismerhető fel *viselkedésük egyéni vonala* (Rubinstein). Ezt soha fel nem ismerheti, aki beéri a felszín megfigyelésével. Az könnyen elfogadja a polgári viselkedéslélektan szemléletét, mert azt *tapasztalja*, hogy ugyanaz a gyermek a tanulásban pepecsel, az időt húzza, aki a játékban nyüzsgő, célratörő. A munkából kihúzza magát, a csínyekben aktív szereplő. Agresszív, de ha érdeke kívánja, hízlegni képes. Az igazi pedagógus ott kezdődik, aki ebben a sokféle változatban is *képes felismerni az állandóságot*, pl. azt, hogy a legkülönbözőbb megnyilvánulási formák mögött is azonos a mozgó tartalom: az önzés, az irigység vagy a káröröm.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a napközi otthon egyik legnagyobb lehetősége épp a gyermekek alaposabb *megismerhetősége*. Azt szinte már feleslegesnek látszik hozzátenni, hogy nincs nevelés a gyermekek alapos ismerete nélkül. Az a nevelő, aki ismeri tanítványai szükségleteit, érdekeit, tulajdonságait és szokásait, eleget tud tenni a makarenkói követelménynek: az igazi nevelés *a gyermeki élet jó megszervezése*. Ezt tévesztik össze egyesek azzal, hogy a nevelést a gyermeki érdeklődésnek kell irányítania. Ha talpára állítjuk ezt a nézetet, kimondhatjuk: a nevelőnek meg kell ismernie a gyermekek *kíváncsiságát* (kezdeti érdeklődésük irányultságát), hogy *érdeklődéssé* fejleszthesse közülük az értékeseket.

Jellemfejlesztésre csak az vállalkozhat, aki ezen a területen is alkalmas *a példaadásra*. Szilvási Lajos Légszomj c. regényének diáklány alakja élesen és keserűen fogalmazza meg vádiratát az előtűk járó korosztállyal szemben, amikor apja szemébe vágja: eljátszották azt a lehetőséget, hogy a fiatalok eszményként tekintsenek rájuk.

Ok voltak, akik mindennel egyetértettek, amit később elítéltek. Megszavazták, amit később leszavaztak. Ha a tanulók azt látják, hogy napközi otthoni nevelőjük megígér dolgokat, amelyeket nem tart meg. Dicsérete, szidalma csak pillanatnyi hangulatait tükrözi. Egyik foglalkozását nagy lendülettel szervezi, a másikon hagyja, hogy a gyermekek azt csinálják, amit akarnak. Ha a gyermekek nem ismerik fel nevelőjük viselkedésének, követelményeinek, szokásainak *meghatározott vonalát*, meggyőződésükké válik, hogy annak egész életét szeszélyek vezetik.

A JELLEMNEVELÉS első, nélkülözhetetlen feltétele ennek értelmében, hogy a napközi otthonban olyan *életritmus* jellemezze a gyermekek mindennapi életét, amely elkerüli mind a lélekölő *monotónia*, mind a tervszerűtlen, ötletszerű *kapkodás* veszélyeit. Érvényes ez a programokra, amelyekben az állandóságot a tervszerűen ismétlődő hagyományos napok, a változatosságot pedig az egyes foglalkozások tartalma és módszerei képviselik. Ezt a kettősséget már az éves tervezésben érvényesítheti a napközi otthoni nevelő, aki már szeptemberben meghatározhatja, hogy egy márciusi sétán „az ébredő természetet” fogják megfigyelni (ebben koncentrációt teremtenek a környezetismérettel, felsősöknél a biológiával), azt azonban, hogy a séta milyen útvonalat követ, csak az előző héten a heti tervezéskor a gyerekekkel együtt fogja eldönteni. Hasonló célt szolgál a szokásrend, a házirend, benne a *viselkedési követelmények* megállapítása és rögzítése, a *felelősrendszer* kialakítása, az egyes felelősök feladatainak pontos leírása. Ezzel kapcsolatban nem lehet elégszer hangsúlyoznunk, hogy a felelősrendszer csak akkor tölti be igazi szerepét a jellemnevelésben, ha a megbízásokat

a) az egyes felelősök nem a pedagógustól, hanem saját *közösségüktől* kapják. Ezzel érzékelhetik, hogy tevékenységükkel nem a nevelőtől kell jó pontot szerezniük, a közösség normáinak szükséges megfelelniük,

b) a feladatok teljesítéséről ne a pedagógusnak, hanem *közösségüknek* adjanak *számat*, munkájukat a közösség értékelje. Ebben tölthet be kiemelkedő szerepet a *beti értékelés*. Nem közömbös annak a felismerése sem (Gondoljunk a tavaszi nevelési értekezletek témájára!), hogy a *fegyelem és a munkaerköls* a jellem megnyilvánulásai. A jellem feltételezi az önuralmat is, ebben találkozik a fegyelemmel, amelyben sok szempontból az önuralom eredményét láthatjuk. Fegyelmezett tanulóról, tanuló közösségről akkor beszélhetünk, ha az egyén és a csoport pillanatnyi óhajait képes alárendelni a közösségi élet normáinak. Meggyőződésem, hogy sokszor még azért van mindig sok gond a tanulók fegyelmevel, mert a *lényeg helyett esetleges jelenségeket* üldöznek kollégáink a fegyelmezetlenség ürügyén. Lényeg: a közösségi normák tiszteletben tartása. Esetleges jelenség: kisebb szabálysértések, beszélgetések, megmozdulások sorakozó alatt. Alapprobléma, hogy ezek az utóbbiak több kellemetlenséget okoznak a pedagógusoknak, ezért könnyebben észreveszik és üldözik őket, mint a mélyben meghúzódó, gyakran konform viselkedéssel jól leplezett súlyos jellemhibákat.

Nem beszélhetünk jellemnevelésről az *akarat nevelése* nélkül. Különösen azért szükséges erre rámutatnunk, mert kortársaink közül többen összetévesztik az *akarat-erőt* és az *akaratosságot*, és az előző helyett az utóbbit kívánják fejleszteni, s ezzel szándékuk ellenére is jellemtorzulásokat idéznek elő gyermekeinkben. Az akaratot nem azzal eddük, hogy szabad utat engedünk a gyermekek ösztöntől vezérelt szándékainak. A nevelésnek éppen arra kell irányulnia, hogy a gyermeket képessé tegye *pillanatnyi vágyainak* megfékezésére, a társadalmi akaratallal való azonosulásra. A társadalom normáit, erkölcsi, és jogi törvényeit meg kell ismernie a tanulóknak, meg kell érteniük jelentőségüket, szerepüket a közösségek életében, hogy meggyőződéssel meg is tartsák azokat. Először a kisebb közösség törvényeivel kell ezt gyakorolniuk, ezért fontos, hogy a napközi otthonban értelmes, társadalmi érvényű szabályokkal,

követelményekkel találkozzanak. Sohase egyes nevelő szeszélyes kívánságaihoz akarjuk konformizálni őket.

A jellemnevelés leghatékonyabb eszköze az *edzés*. Nem véletlenül hangoztatták régen, hogy a felelet előtt számoljon háromig az ember, idő kell ugyanis ahhoz, hogy indulatait, gyors és megfontolatlan reagálásait meg tudja fékezni. A napközi otthonban sok alkalom kínálkozik ilyen edzésre, ha a napközis nevelő megtanul a gyermekek nyelvén beszélni. *Erőpróbák* célja kell állítani őket, s ezekben figyelembe kell venni azt, hogy a tanulók olyan életkorban vannak, amikor még a lehetetlenre is vállalkoznának, ha ezzel társaik, közösségük szemében tekintélyt szerezhetnek maguknak. Cselekvéseik motivációjába ezt is be szükséges kalkulálnunk (Most majd meglátjuk, ki az erős, ki az igazi férfi...). A teljesítményt ilyenkor észre is kell venni. Remek érzékkel ábrázolta ezt a viselkedés-mintát Molnár Ferenc A Pál utcai fiúk c. regényében. Csodákat képes létrehozni az a pedagógus, aki okosan és meggyőzően tud a gyerekekben lappangó *kamaszos pátoosra* építeni. Sokkal könnyebb lesz ennek segítségével megteremtenie a fegyelmet, mint az állandó „formális” fegyelmeléssel. Hivatkozhatnánk azonban Mark Twainre is, akinek gyermekhőstől, Tomtól is tanulhatunk pedagógiát. A gyermekek versengve törik magukat, hogy bekapcsolódhassanak „a kerítés festésébe”, mihelyt az rendkívüli lehetőségként, megérdemelt jutalomként jelenik meg előttük. Az edzés lényege az élet minden területén, hogy *kemény munkát* jelent, ez azonban nem zárja ki, hogy *örömet, élvezetet* okozzon végzőinek. Meggyőződésem, hogy a munkaerkölc, a munkafegyelm megszilárdításának a kulcsa is valahol ebben rejtezőködhet.

Célunk, hogy a napközi otthonban valóban jól érezzék magukat a gyermekeink. Ehhez nem a parttalan szabadosságot kell biztosítanunk számukra. Szervezett, tervszerű foglalkozások között olyan helyzeteket teremtsünk számukra, amelyekben értelmes *feladatokat* oldhatnak meg: egy séta vezetését, egy munkadarab elkészítését, egy műsor megszervezését és lebonyolítását. Teremtsünk lehetőséget számukra, hogy fizikai, intellektuális erőiket és akaratukat újra és újra próbáknak vethessék alá, és kiállhassák a próbákat. Ezekben edződik jellemük.

RÉVÉSZ ISTVÁN
Szeged

Néhány javaslat a 8. osztályos elektrotechnikai ismeretek és gyakorlatok tanításához

A Tanterv a következőket írja elő feladatként: „... áramkörök összeállítása; elektromos szerelvények, berendezési tárgyak és készülékek felerősítése, bekötése az áramkörbe.” Majd később, az elméleti ismeretek c. résznél: „műszaki rajzi alapismeretek: a legfontosabb erős- és gyengeáramú kapcsolási jelek, egyszerűbb áramkörök kapcsolási rajzának elkészítése és olvasása.”

A fenti feladatok megoldásához – iskolánkban – igyekszünk minél hatékonyabb módszereket alkalmazni. Ezek közül ismertetek néhányat abban a reményben, hogy kollegáim is hasznát tudják venni ötleteimnek, javaslataimnak.